

ging, of met gevoelens tweederangsburgers te zijn - waren en zijn nog steeds zeer gering.

Maar de inzet van het begin heeft impact tot op de huidige dag. Wat Marius Groeneveld op gang wist te brengen, hebben we al die jaren in stand weten te houden. Vaak tegen alles in. Zijn voorbeeld is richtinggevend gebleven voor allen die hem hebben leren kennen, hier in Nederland en voor velen in het Midden-Oosten. Zo houden we zijn visioen levend in ons midden.

Persoonlijk heb ik zeer veel aan hem te danken. Een groot deel van mijn leven is door hem bepaald geworden. Daar ben ik hem nog steeds dankbaar voor. Zijn aandenken moge tot zegen zijn.

Douwe J. van der Sluis

Opgestaan

'Zeg tot de berg: loop van hier naar daar! en de berg loopt bevrijd van zwaarte.*' Geloof als mosterdkorrel verzet bergen de wereld omgekeerd.

Wie de goden uitdaagt krijgt stenen als brood rotsentrots verplettert teruggedrukt naar het doodsgedebied schaduwleven op vluchtstroken.

En toch de berg van gestolde hoop opgegaan tot het brandend braambos gezien het godvergeten beloofde land en nooit nee nooit het verzet kwijtgeraakt.

Achter de sleutelgaten in de horizon pakken handen andere handen vast maskers van het schimmenspel afgelegd opgestaan zo wordt toekomst aangezegd.

Jan Halin

* Naar Mattheüs 17:20

De Palestijnse Aula vertelt over het leven onder Covid-19 in Israël

Het is een angstig en verdrietig jaar. Politieke en sociale spanningen maken het leven onhoudbaar. Misdaad en geweld tieren welig in de Palestijns-Arabische samenleving in Israël, ondanks de pandemie. Met angst als gevolg, ook over de onzekere toekomst.

Voor de vierde keer (!) in twee jaar vinden er verkiezingen plaats. We hebben een onbetrouwbare regering, er zijn twijfels over de juiste stappen die ze neemt bij de aanpak van de pandemie, vooral met betrekking tot de bezette gebieden. De laatste maanden neemt het verzet en de solidariteit onder Palestijnse burgers van Israël toe.

Ja, er wordt volop gevaccineerd maar dat betekent nog niet dat onze levens terug zijn. Gevaccineerde mensen zijn 'vrij' om weer naar restaurants, de sportschool en naar het buitenland te gaan. Mensen dwingen tot vaccineren en labelen is een inbreuk op de privacy. Nu de verkiezingen naderen neemt de beschikbaarheid van vaccins toe. Bibi Netanyahu gebruikt de angst om stemmen te werven!

Bibi heeft meer aandacht gekregen voor de Palestijnse burgers die in Israël wonen. Het begon met het bezoeken van Arabische dorpen, het spreken in het Arabisch en zelfs het schrijven van berichten die gericht waren op Arabische mensen. Vanwaar deze ontwikkelingen? Welke motieven heeft Netanyahu? Enkele feiten: Netanyahu is degene die wetten heeft uitgevaardigd tegen de Arabieren in het land, de Nationaliteitswet is de meest populaire hiervan, naast de Kaminitz-wet voor het slopen van huizen. En hij wilde in de 'deal van de eeuw' de Arabieren die in 'de driehoek' leven, hun burgerschap intrekken door hen over te halen naar bezet Palestina te verhuizen.

Netanyahu probeert stemmen te werven onder de Palestijnen. Hij heeft gedurende zijn hele regeringsperiode geen enkele sympathie, vriendelijkheid of bezorgdheid getoond voor minderheden in de Israëliëse samenleving.

Als Palestijns Arabische burger die in Israël woont en weet hoe het voelt om afgewezen te worden, worden wij nu geconfronteerd met een toename van criminaliteit binnen onze gemeenschap. Terwijl in andere landen de belangrijkste rol van de politie de bescherming van burgers is, proberen wij onszelf tegen de politie te beschermen. Als minderheid in een gecompliceerde samenleving hebben wij onze eigen interne problemen en angsten, zoals armoede, gebrek aan kansen, werkloosheid en grote sociale problemen, denk bijvoorbeeld aan homofobie. Al het bovenstaande maakt het verleidelijk om geweld als oplossing te gebruiken. Illegale wapens zijn in hoge mate beschikbaar (Waar komen deze vandaan...?). Hoewel de politie over alle instrumenten beschikt om de 'onruststokers' te identificeren en de illegale wapens in te nemen, laten zij het afweten en mede daardoor nemen de agressie en criminaliteit toe.

De enige manier waarop we ons kunnen uiten is door te protesteren en op te komen voor onze basisrechten, in de hoop dat er naar wordt geluisterd. Al meer dan negen weken protesteren Palestijnse burgers van Israël wekelijks. De belangrijkste demonstratie was in Um El Fahem. Ik nam deel aan de demonstratie in Tel Aviv. Het was belangrijk voor mij om aanwezig te zijn en te protesteren. Ondanks alles hoop ik dat de situatie voor ons verbetert.

Aula, '48 Palestijns comitélid

LINK

Nieuwsbrief Stichting C.O.M.E.

voorjaar 2021

'Alles bewoonbaar'

Dit is de titel van het gelijknamige gedicht van Marieke Lucas Rijnveld waarmee zij dichtelijk reageert op de commotie ontstaan over de vertaling van het gedicht 'The Hill We Climb' van Amanda Gorman. Beide gedichten gaan over de hoop 'je wilt juist verbroedering... je moet eerst de hand van de ander vastpakken om te verzoenen'.

De voorjaars LINK ligt eerder op de mat of gevonden in uw inbox dan u van ons gewend bent. Lees de LINK en u begrijpt waarom wij u nu willen informeren. Het geloof in een bewoonbare wereld daar waar onrecht zo manifest is, dat is de rode draad in deze LINK.

Op 5 maart j.l. overleed - op hoge leeftijd - Marius Groeneveld, de 'founding father'

van COME. Een man met visie en moed om onorthodoxe paden te gaan voor zijn idealen. Oud-projectleider Douwe van der Sluis schreef (met ruggespraak van oud-bestuursleden) een in memoriam. Casper van Dongen, bestuurslid, heeft Marius ontmoet in een theologen-seminar en vertelt over de impact van deze ontmoetingen op zijn leven.

Met 'Om toekomst - stappen gezet' sloot ik de LINK van afgelopen najaar af. En... we hebben flinke stappen gezet en wel met het indienen van de EU-aanvraag 'EU Peacebuilding Initiative 2020' met als titel 'Youth for Impact'. De expertise van de drie samenwerkende organisaties resulteert - naar wij hopen - in een gemeenschap van goed toegeruste jongelui die werken aan vrede in Israël en Palestina. Maaïke vertelt over de pijlers van het

programma. Het project doet recht aan de visie en inspiratie van Marius Groeneveld. Eind mei vernemen wij of onze eerste opzet verder uitgewerkt mag worden.

De voorbereidingen voor het aanstaande seminar zijn gestart... corona volente. Aula (Palestijnse in Israël) vertelt over het leven van alledag onder Covid-19 en de verkiezingen in Israël. Onze penningmeester informeert u over de mogelijkheid om een gift te doen als schenking en dat heeft fiscale voordelen. Van harte uitgenodigd om dit te overwegen! Bent u geïnteresseerd in het projectplan, heeft u vragen en/of suggesties neem contact met ons op.

Jan Halin
voorzitter

Marius Groeneveld: een eigenwijze aanjager

1984: als 37-jarige dominee voor het eerst naar Israël... naar een 'Jeruzalem-seminar' voor theologen via het Instituut voor Internationale Excursies. Vóór in het busje wat ons op Ben Gurion Airport afhaalde zat de baas van het Instituut: Marius Groeneveld, een rijzige zestiger, die ons vanaf kilometer één op nogal eigenwijze toon informeerde over het land en de situatie van Israël's en Palestijnen.

Het bleek een kenner, die weinig op had met theologenpraat over Israël, en het onbegrijpelijk vond dat bij het curriculum van de - toen nog vele - theologische faculteiten niet een verblijf in Israël hoorde, met kritische 'know-how' van binnenuit.

Marius had het vermogen om te organiseren en kennis aan te jagen over wat er ècht speelt in en rond Jeruzalem; met een netwerk aan praktisch-, theologisch-, en politiek-geëngageerde docenten. Wij ontmoetten mannen en vrouwen -soms van naam-, die ons 'leerden', ook de actualiteit: kritisch, soms fel. En Marius voerde ons langs plekken, die de pijn en de hoop van Palestijnen en Israël's zichtbaar maakten, zocht dialoog, en daagde uit.

Toen ik een jaar later weer naar een Jeruzalem-seminar mocht, deed ik dat direct, en later -met Douwe van der Sluis, Marius' opvolger - vaker. Hun kritische werkwijze stelde nooit teleur en heeft mijn leven gekleurd.

Het zou een interessante studieopdracht zijn: na te gaan wat Marius Groeneveld met zijn Instituut en de Jeruzalem-seminars bij velen in gang heeft gezet; en nog belangrijker: wat hij via de ontmoetingsseminars van COME bewerkstelligd heeft bij jonge Palestijnen en Israël's. In ieder geval: de mogelijkheid en wil tot dialoog, en verder bouwen aan vrede.

Casper van Dongen
bestuurslid

LINK is een uitgave van:

stichting
C.O.M.E.
Communication Middle East

Secretariaat

Nieuweroord 72
2333 VA Leiden
e-mail: stichtingcome@gmail.com
www.stichting-come.nl

Bestuur

Jan Halin, voorzitter
Hans van der Vlist, penningmeester
Japke van Malde, secretaris
Casper van Dongen, lid

Bankrekening:

NL04 INGB 0003 733187
t.n.v. stichting COME, Leiden

ANBI registratienr. 802124707

Impact

De gesprekken die tweede helft van 2020 plaats hebben gehad tussen het bestuur van COME en de Nederlandse jongeren vredesorganisatie Youth Peace Initiative hebben geresulteerd in een ambitieus gezamenlijk project: Youth for Increasing Mutual Peaceful Action, Change and Trust (Youth for IMPACT).

In januari en februari waren we druk om samen een subsidieaanvraag bij de EU voor te bereiden. De aanvraag is voor een project van 3,5 jaar, dat gedurende drie jaar begint met een dialoogseminar, door COME uitgevoerd. Na het seminar zullen deelnemers de mogelijkheid krijgen aan workshops en trainingen mee te doen, waarmee zij vaardigheden verwerven die zij kunnen gebruiken niet alleen om dialoog, vertrouwen en samenwerking te stimuleren, maar ook maatschappelijke betrokkenheid te bestendigen door middel van projecten of andere activiteiten. Voor deze aanvraag heeft COME samenwerking geïnitieerd met de School for Peace in het gemixte dorp Wahat al-Salam/Neve Shalom in Israël. In mei zullen we horen of onze concept note interessant genoeg is om er een volledige aanvraag van te maken. We wachten met spanning af. Mocht alles positief uitpakken, dan zal dit project in 2022 beginnen.

Ondertussen gaan we er voorlopig van uit dat we dit jaar een dialoogseminar kunnen organiseren. In Israël gaat de maatschappij stapje voor stapje weer open, zeker nu ruim de helft van de bewoners inmiddels ingeënt is. Helaas neemt Israël (nog?) niet haar verantwoordelijkheid om ook voor de Palestijnse bevolking in de bezette gebieden te zorgen. De situatie daar wordt steeds zorgwekkender. Er is een groot tekort aan zowel bedden als zorgpersoneel. Slechts een klein deel van het zorgpersoneel is nog maar ingeënt. Zieke mensen worden naar huis gestuurd. Na een langdurig verblijf op de IC is de vader van een Palestijnse vriend aan COVID-19 overleden. Hij was de enige van de familie die 24 uur per dag bij zijn vader kon zijn om hem te verzorgen (door een eerdere besmetting was hij immuun); zijn zussen konden hun vader

“Na het seminar zullen deelnemers de mogelijkheid krijgen aan workshops en trainingen mee te doen”

alleen via de telefoon zien, en een paar minuten voorafgaand aan de begrafenis.

In april of mei zal ik met het comité in grote lijnen voorbereidingen treffen voor het seminar. We hopen in juni/juli een definitief besluit te kunnen nemen over doorgang van het seminar. In principe staat het seminar gepland voor eind september. Hopelijk kan ik in juli of augustus naar Tel Aviv om met alle betrokkenen om de tafel te zitten om punten op de i te zetten. Er blijven natuurlijk veel vragen... willen we een vaccinatieplicht? Of is een negatieve PCR-test voldoende om naar Cyprus te reizen? In hoeverre kan een veilige sfeer gewaarborgd worden? Zijn Israël's maar

vooral Palestijnen mentaal in staat en bereid om zich gedurende tien dagen volledig op dialoog te storten?

Ik hoop de aankomende maanden antwoorden te krijgen op deze vragen, zodat we met een gerust hart weer een groep Israël's en Palestijnen bijeen kunnen brengen voor deze zo belangrijke en waardevolle ervaring.

Maaïke Hoffer
projectleider

Wist u dat?

... COME lid is geworden van de overkoepelende Amerikaanse organisatie ALLMEP (Alliance for Middle East Peace)? De nieuwe Amerikaanse president Joe Biden wil de politieke impasse proberen te doorbreken! Er waait een briesje van hoop.

... COME uw organisatie, uw kerkgemeenschap of opleiding wil informeren over de dialoogseminars? Maaïke of een bestuurslid maken graag ruimte in hun agenda. Neem contact op via: stichtingcome@gmail.com.

In memoriam Marius Groeneveld

Marius Groeneveld was de “founding father” van stichting COME. Het waren zijn visioen, zijn initiatief en zijn werkkraft die de basis vormden van de inspanningen om mensen in conflictsituaties bij elkaar te brengen. Hij organiseerde ‘Jeruzalem-seminars’ voor theologen, vooral om hen nieuwe inzichten te geven door hen in gesprek te brengen met Israël's en Palestijnen.

Tijdens deze seminars groeide de overtuiging dat dialoog de enige mogelijkheid is om een weg te zoeken in een zo existentieel conflict als dat van Israël en Palestina. Dit was van het begin af aan leidend voor Marius' initiatief, vanuit de vraag hoe betrokkenen en buitenstaanders zich kunnen verhouden tot dat conflict. “Waar ligt een weg? We menen dat die dáár ligt waar bijgedragen kan worden aan het scheppen van nieuwe communicatie”.

Zo begon het, in 1976

Concreet werd hieraan eerst op Cyprus invulling gegeven door middel van zomerkampen voor Israël's en Palestijnen, Jordaniërs en Egyptenaren. Marius was bepalend voor de wijze waarop men elkaar daar kon ontmoeten: op neutraal terrein, op een voor allen veilige manier, terwijl de ontmoeting zelf al een waagstuk was. Geen politiek, geen ideologische uitingen van religie, maar open ontmoetingen om de ander te leren kennen.

De geschiedenis is bekend en op vele manieren vastgelegd. Op Cyprus waren de seminars een tijdlang onmogelijk, het eigen terrein werd afgenomen, want het werk van ontmoetingen werd van vele kanten wantrouwend bekeken en Marius Groeneveld werd in landen in het Midden-Oosten persona non grata. Maar het werk van de ontmoetingen zette hij door, in Nederland, in Frankrijk. Het visioen doofde niet uit ondanks de tegenwerking, en ondanks de oorlogen. Uiteindelijk zijn de seminars weer terug gekeerd naar Cyprus, en mijn opvolgster Maaïke Hoffer heeft deze lijn doorgetrokken tot op vandaag.

Toen hij vijftenzestig werd stichtte Marius een fonds waardoor het werk van de ontmoetingen voortgezet zou kunnen

worden, ook wanneer hij zelf daarin niet meer de centrale figuur zou kunnen zijn. In 1991 werd ik gevraagd (nadat enkele anderen nee hadden gezegd) het werk van de ontmoetingsseminars en de studieuze Jeruzalem-seminars voor theologen over te nemen. Eind dat jaar werd ik door Marius Groeneveld - samen met bestuurslid Bob van der Steen - geïntroduceerd bij de verschillende groepen in Israël, Palestina, Jordanië en Egypte. Het was voor Marius tegelijkertijd een afscheid van vele vrienden in Israël met wie hij zijn project had opgezet. Ik leerde toen hoezeer hij betrokken was, en hoezeer hij overtuigd was dat de weg van dialoog onontbeerlijk was voor een toekomst van de volken die hij zo zeer lief had.

Het was voor hem niet gemakkelijk het roer aan een ander over te geven. Zijn expertise en zijn idealen echter bleven richting gevend bij de voortzetting van het werk. Hij zelf bleef ook op de achtergrond zeer betrokken. Ik herinner mij nog altijd hoe hij plotseling op het eind van mijn eerste seminar - dat toen in Athene werd gehouden - opbelde. “Hoe gaat

het?”, vroeg hij. “Waar ben je?”, vroeg ik. “In Athene, vlakbij”, antwoordde hij. Het bleek dat hij, hoezeer hij ook mij de gelegenheid had gegeven zelf de leiding van het seminar te hebben, steeds aanwezig was geweest. Want tja, het had verkeerd kunnen gaan!

De veranderende situatie in het Midden-Oosten, de Golf-oorlogen, de intifada's en de verslechterende situatie in de bezette Palestijnse gebieden maakten het werk van ontmoetingen er niet gemakkelijker op. Mede door zijn inspanningen, zijn financiële inbreng en zijn idealen is het werk voortgezet.

We hadden aan het begin van de jaren '90 nog grootse plannen. Er zou een centrum gesticht moeten worden in Jeruzalem zelf, op de grens van Oost en West, toegankelijk voor beide partijen. Het was in de tijd van de opmaat van de Oslo-akkoorden. Het centrum zou ook een plaats van studie kunnen worden voor de Jeruzalem-seminars. Dit ambitieuze voornemen moesten we opgeven, het bleek praktisch moeilijk te realiseren en de financiële mogelijkheden waren beperkt.

De mogelijkheden om in het gebied van het conflict zelf (dus in Israël of in de Palestijnse gebieden) ontmoetingen te organiseren waar alle partijen gelijkwaardig bij konden zijn - zonder bedrei-

Bob van der Steen en Marius Groeneveld